

ԳՐԱԲԱՌ.

Անցեալներու լսելով, թէ Իզմիրի ազգային վարժարանաց մէջէն մեր մայրենի գրարաւ լեզուն ուսումն վերցունել որոշուեր է, փութացինք ինչ ինչ դիտողութեամբք կեդրոնական Աւարչութեան Աւսումնական պատուարժան խորհրդոյ ուշադրութիւնն հրաւիրել նոյն որոշման վրայ, և ուրախ եմք՝ որ ի խնդրոյ Աւսումնական խորհրդոյ՝ Պատրիարքարանն ալ անյապաղ բացատրութիւն պահանջեց Իզմիրի առաջնորդարանէն:

Արդ՝ կիմանալք թէ Իզմիրէն պատասխան հասեր է Պատրիարքարան, որով կժանուցուի թէ գրարաւ լեզուի ուսումն վարժարանաց մէջէն բուրովին ջնջուած չէ, այլ միայն բարձրագոյն դասուն վերապահալ, և թէ՛ այս տնօրինութիւնը յատուկ ծրագրով մը պիտի հրատարակուի:

Այս պատասխանին վրայ, ըստ դիտողութեան Աւսումնական խորհրդոյ՝ Պատրիարքարանէն դարձեալ զիր գրուեցաւ Իզմիր, որով ազգաբարութիւն կրկնայ թէ այդ մասին հրատարակելի ծրագիրն հարկ է կանխաւ կեդրոնական վարչութեան մատուցանել, և նորա հաւանութեամբն տնօրինել զարժանն:

Այլուստմբ, թէ Իզմիրի վարժարանաց տեսչութիւնը ըստ այսմ՝ վարուիլ կրարեհաճի, և այսպիսի կարեւոր խնդրոյ մը մէջ աճապարանօք դործելով՝ դիտողութեանց աւելի չթողուր և պատասխանատու չմտար, Լեզուի խնդիրը ծանր է և փախուկ. առ այժմ՝ հանրաձայնօթ ճշմարտութիւն մեղած է, թէ առանց պարզ գրարաւի ուսման չէ կարելի կրկնիլ և մաքուր աշխարհաբան ուսման, խօսիլ և գրել, և թէ՛ որովհետեւ առ այժմ՝ առ ձեռն չունինք աշխարհաբանի ուսման համար քերականութեան բնկալեալ դասագիրք մը, գրարանն բառնալ կամ բարձրագոյն դասուց վերապահել՝ չէ ներելի. քանզի չէ ներելի երբեք՝ ազգային վարժարանոց մէջէն հալեզուն ուսումն արտաբերել, որ հայ ազգութեան գոյութեան էական տարրներէն մին և առաջինն իսկ է:

Փետր Թ 1143:

Կգովեմք Փետր Եւ Կ. Պօլսոյ Ազգային Վարչութեան նախանձախնդրութիւնը եւ շնորհակալութիւն կ'այտնեմք:

Ի ՊՍՏԻԱՐԲԱՐԱՆԻ ՀԱՅՈՑ Կ. ՊՕԼՍՈՑ.

«Անաթօլիոս Աթիւր», անուն յունական թերթը Յունաց Պատրիարքին կողմանէ Ս. Ծննդեան տօնի մեր Պատրիարքարանը տուած այցելութեան մասին հեռեկանները կը գրէ:

Անցեալ օր տիեզերական Պատրիարքի կողմանէ փոխադարձ այցելութիւնը սովորաբար այս տարիս ալ կատարուեցաւ ուղեկից ունենալով Գեր. Փոխանորդը մեծն Առշիմանթիօսը, Գարուքէհա Ստափուաքի էֆէնտիս ազգային ժողովոյ անդամ Մինա Մատաշ - օղլու և Վ. Տ. Գալիֆոսն և Պատրիարքարանիս գործակատար Տիմիթրիոս Չօլքիտի էֆէնտիսները ելն:

Ընդունելութիւնը խիստ սիրալիր և սրտաշարժ էր: Հայոց Սրբազան Պատրիարքը մեր Փոխանորդ Գեր. հօր խիստ նուրբ և ուշադրութեան արժանի խօսքերուն պատասխանեց յայտնելով իւր խորին գոհունակութիւնը զովելով մտերիմ ասացուածներով Յունաց Պատրիարքին գործունէութիւնը և փորձառութիւնը՝ ապացուցանելով միանգամայն եռանդը, յորմէ կըրգեճու երկու եղբայր ազգաց կապերը առաւել ևս պնդեցնելու մասին, և յայտնեց սրտագին ցաւօք Երուսաղեմաց մէջ յաճախ պատահած կոիւնները, աւելցնելով այս գնդեցիկ խօսքերը թէ մինչդեռ մեր Փրկիչը հին մարդը թաղեց այս ինքն գժտութիւնքը՝ երկմտութիւնքը՝ ասելութիւնքը և ամենայն չարիք իւր Ս. Գերեզմանին տակը և կացոյց զայն օրօտոց խաղաղութեան՝ միութեան և համամտութեան, որով ազգերը կը բարգաւաճին և ընկերակցութիւնքը կը յառաջադիմեն: Աւելցուց նաև խիստ քաղաքավարական կերպով իւր շնորհակալութիւնը մեր (յունաց) Սրբազան տիե-

զերական (°) Պատրիարքին իրեն տուած հաւատաւանացը մասին թէ Ն. Սրբազնութիւնը Երուսաղեմայ Յունաց Պատրիարքը Կոստանդնուպոլիս գալուն պէս՝ ասոնց ամենուն ըստ արժանւոյն տնօրինուելու մասին ինքն ալ պէտք եղածը ի գործ պիտի դնէ:

Եզգ. Ժողովոյ անդամ Մ. Մատաշ օղլու էֆէնտին զեղեցիկ ճառիկ մը կարդաց, որոյ Հայերէն թարգմանութիւնը Տիմիթրիօս Չօլպրտի էֆէնտի փութաց ընկել՝ երբ դարձեալ Ս. Պատրիարք Հայոց շնորհակալութիւնը յայտնելով խիստ շատ պիտի՝ և զեղեցիկ խօսքեր խօսեցաւ վասն խաղաղութեան և համամտութեան: Ուստի մեր Վեր. փոխանորդ հայրը թէ Ն. Սրբազնութեան և թէ մեր ազգին կողմած է Նորին Սրբազնութեան անձին վրայ ունեցած մասնաւոր սէրը՝ համակրութիւնը և յարգանքն յայտնեց՝ զինքը զարդարող ձեռքերուն և բարի բարի տրամադրութեանցը համար մաղթելով, որպէս զի Բարձրեալն յաջողցնէ ազգօգուտ կամքերն երկու բարձրագոյն հովուապետաց Քրիստոսի եկեղեցւոյ: Շատ ուրիշ խօսքեր ալ խօսուեցան և սօվորական քաղաքավարութիւնքն թէ Պատրիարքարանի և թէ եկեղեցւոյ մէջ:

Ըհտաւիկ Մինա Մատաշ օղլու էֆէնտին խօսած ճառիկն:

Սրբազան Հայր,

Մեր ազգային Ժողովն՝ որուն պատիւն ունիմ փոքրիկ մէկ անդամն ըլլալու, կը փութայ այսօրուան պատեհութեան՝ որ կը ներկայանայ այս նուիրական աւուրց մէջ, որպէս զի բացայայտէ ամենայն բերկրութեամբ Ձեր Սրբազնութեան նորա եղբայրսիրական վեհ զգացմանքը: Արջարիկ կը համարուի Ս Հայր տեսնելով երկու երբեմն վշտակից և միշտ ի Քրիստոս եղբայր ազգաց կապերն օր ըստ օրէ առաւել ևս պնդանալն՝ որք կրփախաբին ընդհանուր և փոխադարձ բարօրութեան լուսոյ և քաղաքակրթութեան ասպարէզին մէջ ընթանալու:

Ձեր Սրբազնութիւնը որոշող առաքինութիւնքը և մեր ազգին ու եկեղեցւոյ վրայ սնուցած սէրը և յարգանքը մերայոց և ոչ մէկու ուշա-

դրութենէ կը սղլղի և Ձեր սրբազնութեան տնունը առ մեզ միշտ մեծարելի է:

Բաց ի սակէ՝ կը շրջապատուիք Ս. Հայր այնպիսի լուսաւորեալ անձինքներէ՝ որք նոյնպէս մեզի ծանօթ են իրենց ազնիւ և եղբայրասիրական զգացմանցը համար ասոնց ամենքը բաւական հաւատաւոր են իւրաքանչիւր ազգաց եղբայրական կապերուն առաւել ևս պնդուելիքը: Ասոնք ըսելով հաւատարարաբար կարօտյարանք թէ Ս. Պատրիարք հօր և թէ մեր ազգին զգացման նքը:

Երանի թէ Բալ ձրեալն զօրացնէ թէ զԶեղ և թէ զմեզ մեր ջանիցը մէջ վասն ասանձին և ընդհանուր բարօրութեան Հելլենական և Հայկական ազգին:

Յետ այսորիկ Նոյ Դաշը կ'յաւելու հետեւեալ իրաւացի գիտողութիւնը:

Յունաց Ս. Պատրիարքի կողմէ եղած Ս. Ծննդեան այցելութիւնը հրատարակեցինք թէ և թարգմանաբար, սակայն եթէ ստոյգը խօսիլ պէտք է մեր զայս միայն իբրեւ պատմական յիշատակարան մը հրատարակեցինք և ոչ թէ արեւելեան երկու ազգոց իբրեւ միաբանութեանը մէկ ապացոյցը վասն զի ի՞նչ կը շանակէ հոս սիրոյ համընդունելու և անդին Երուսաղեմայ մէջ սրօք և բրօք մէկ մէկու զլուխ պատռել և այդպէս նոյն Ս. Տեղը ուխտի գացող կրօնասէր Ժողովրդեան հրաւեր կարդալ իբրեւ եկեղեցական հայր իրենց օրինակին հետեւելու:

Եւ ինչո՞ւ համար այս վատ օրինակը կը տրուի բայց եթէ ափ մը տեղ և անշուն իրաւունք մը վաստկելու համար, իրաւունք պատկեր կախելու, իրաւունք աւելնելու, իրաւունք թափոր պտտելու, և այլ ասոնց նման իրաւունքներ, որոց համար այսպէս վայրենաբար ծնծկուելէն վերջը՝ խղճի հանդարտութեամբ Ս Պատարագ ալ կը մատուցանեն և բարեպաշտ Ժողովրդեան Ս. Հաղորդութիւն ալ կը մատակարարեն: պատուիրելով անոնց որ նախ հաշտուին իրենց ատեւեաց հետ և ապա մասնակցին այդ սրբութեան, մինչդեռ իրենք պահ մը առաջ մէկ մէկու զլուխ պատռած և մահաւորական դատաւորին իրաւարարութեանը զիմած են:

Ամօթ և մեծ ամօթ:

Այլ տրանջան եկեղեցականք թէ օր օրի վրայ կրօնական զգացումները կը պաղին ու խտաւորաց թիւը կը պակսին և անհաւատութիւնը յատաճ կել թայ. սակայն ի՞նչպէս չըլլան քանի որ ասոնց հեղինակը նոյն ինքն դուք էք, ասանց բնաւ ձեր անձին վրայ ցուցնելու եկեղեցւոյ սրբազան հեղինակաց աստուածապաշտութեան օրինակը:

Դիտել պէտք է թէ մեր իններուն կողմէն երբեք յարձակում եղած չէ այլ միշտ անձի պաշտպանութիւն. . . .

Նոր Դար Որագիր Թ. 1947. Յունի. 12.

Հետագայ յօդուածոյ մէջ եւս ուշագրութեան արժանի պարբերութիւնք գտնուելով՝ արժան կհամարիմք մեր ընթերցողաց հաղորդել:

ԳԻՏԵԼՈՒ ԿԱՐՕՏ

ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ.

Ազգերնիս այսօր պաշտօնապէս երեք բաժանալ է. Հայ, Բողոքական և Կաթոլիկ. այս ամենքն ալ ազգաւ, արեամբ, լեզուաւ, պատմութեամբ և հայրենիքով Հայ են, սակայն պաշտօնապէս Հայ մեր մասին կը կոչուի, միւսներն իրենց մէնէ օտար կրօնքին անուամբ կը ճանցուն, ուստի Հայ բողոքական և կաթոլիկ կոչելնիս ետքի երկու մասը Հայ չէ ըսելու նպատակաւ չէ:

Այս երեք բաժանումն ունի իրեն յատուկ եկեղեցականը, սակայն բողոքական և կաթոլիկը Հայ եկեղեցականներուն նման էն զատ՝ ունին նաև միտինար և լատին եկեղեցականներ՝ որք մեր ազգէն չեն. . . .

Այս աշխարհիս մէջ այն է միշտ մեծ շահ ընողը՝ որ բազմաձանօթ է. այս ինքն թէ՛ շատերէ ճանչցուած և շատերու ծանօթ:

Յունաց ազգը արևելքի քաղաքական ամեն ինչորոց մէջ մեծ շահ ունեցած է. վասն զի թէ իրենք աշխարհ և թէ աշխարհ իրենք կը ճանչէ:

Իսկ Հայերը երբեք չէ եղած որ արևելքի քաղաքական ինչորոց մէջ շահ մը հանած ըլլան իրանց վասն զի ոչ իրենք աշխարհ կը ճանչէ և ոչ իրենք զաշխարհ կը ճանչեն. քիչ մ'աւելի առաջ երթալով կրնա՞ք ըսել թէ՛ Հայոց այս կղզիացիալ վիճակը զիրենք անդիտութեամբ այնպիսի քաղաքականութեանց կոյր գործիք ըրած է որ վերջէն թէև արթնցած են բայց ի՞նչ օգուտ ժամանակն իր վնասակար գործը տեսած է. այսպիսի դիպքի վերջերս ալ պատահեցան որոյ պատճառով մեր պաշտօնական մարդոց աշխարհի ծանօթութիւն չունենալն էր:

Ի վաղուց տրտունջ մը կը լսուէր թէ՛ ինչո՞ւ Եւրոպա մեր խօսքը չընէր. սակայն միթէ Եւրոպա՞ պարտական էր լսուէր ի ձեռն քրիստոնեայ բնաւ աշխարհիս երեսը թէ քրիստոնեայք պարտական էին ինքզինքնին քրիստոնեայ Եւրոպիոյ ճանչցնել:

Եկաւ հաստ մերջերս ժամանակը՝ որ հասկնայ Հայը իր պակասութիւնը և հասկցաւ բայց միջնորդ կը պակսէր զինքը ճանչցնելու:

Կաթոլիկ և բողոքական կղերն իր կրօնքովը և ազգային յարաբերութեամբ ծանօթ էր Եւրոպիոյ. ասոնք յարաբերութիւն ունէին Եւրոպիոյ շատ մը եկեղեցականաց, երեսփոխանաց, զրադիտաց և խմբադրաց հետ. ասոնք լաւ ծանօթ էին նաև մեր ամեն վիճակին՝ թէ ընկերական՝ թէ կրօնական՝ թէ սահմանադրական՝ թէ դրական՝ թէ առևտրական՝ թէ արուեստական և թէ երկրագործական, սակայն Եւրոպա չէր գիտեր ասոնց և ոչ մէկը. թէև Եւրոպա հրեանման Նուպար, Աղաթօն, Օտան և ասոնց նման քաղաքագէտ Հայերու անունը կ'սէր, սակայն ոչ միայն Եւրոպիոյ ընդհանրութիւնը ասոնց Հայ ըլլալը չէր գիտեր, այլ եթէ գիտար ալ՝ այդ բաւական չէր ազգի մը ընդհանրական հանգամանքը մէկ քանի անհատներէ հետեցնելու, քանի որ սոսկ ազգային գործի մը մէջ ալ չտեսնուեցան ասոնց տաղանդին փայլը, այլ սոսկ քաղաքական պաշտօններու մէջ. հապա՞հ՝ դնենք նաև օմանց Հայոց այն վատութիւնը՝ որ իրենց Հայ ըլլալը ճանչցնել ամօթ կը համարէն Եւրոպիոյ առաջ և Գաղղիացի կամ Անգղիացի եմ ըսելով կը պարծէին: